

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МАЛИШІВСЬКА ІРИНА ВАСИЛІВНА

УДК 821.161.2+821.111:82-312.1

**ПРОЗА ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА Й АНГЛІЙСЬКИЙ РОМАН
50-60 РР. XX СТ.: ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКА ПАРАДИГМА**

10.01.05 — порівняльне літературознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

ДНІПРОПЕТРОВСЬК — 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі світової літератури ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
ДЕВДЮК ІВАННА ВАСИЛІВНА,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
доцент кафедри світової літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
ЦИХОВСЬКА ЕЛЛІНА ДМИТРІВНА,
Інститут міжнародних відносин
Національного авіаційного університету,
професор кафедри журналістики

кандидат філологічних наук, доцент
ЧИК ДЕНИС ЧАБОВИЧ,
Кременецький обласний
гуманітарно-педагогічний інститут
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри англійської філології.

Захист відбудеться «_____» _____ 20__ р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.051.12 у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара (49027, м. Дніпропетровськ, пл. Тараса Шевченка, 1).

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (49050, м. Дніпропетровськ, вул. Козакова, 8)

Автореферат розісланий «_____» _____ 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради К 08.051.12

О. В. Левченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження та стан її наукової розробки. У літературознавстві екзистенціалізм постає як філософський та психоаналітичний концепт, що сприяє оцінці ситуації окремої літературної епохи в загальному історичному контексті. Зміна століть з усіма політично-суспільними катаклізмами зумовила переоцінку базових підвалин людської свідомості та сприяла вивільненню прихованих модусів суб'єктивного сприйняття власного «я». Саме суб'єктивність та індивідуалізм становлять «серцевину екзистенціалізму» (Н. Михайловська). Як влучно зауважує культуролог та філософ П. Гайденко, завдання «екзистенціалізму – не приховати кризу людини, а навпаки – збагнути її»¹, тобто основою екзистенціалізму є проблема буття людини, її внутрішнього світу та особистісної кризи, у якій вона опиняється. Екзистенціалізм активує фундаментальні зміни в сприйманні людиною свого буття та себе в бутті.

Упродовж останніх двох десятиліть в українському літературознавстві склались сприятливі умови для об'єктивного вивчення явищ, які виходили за вузькі рамки «соціалістичного реалізму», тому ігнорувались чи розглядались однобічно. Зокрема, це стосується письменників, у творах яких простежуються ідеї, споріднені з філософією екзистенціалізму. У цьому напрямку вже здійснено низку досліджень, з них праці Р. Багрій, І. Василюшина, А. Горнятко-Шумилович, В. Мельника, Л. Назаревич, С. Павличко, О. Пахльовської, Л. Тарнашинської, Г. Токмань та інших. Автори аргументовано доводять факт існування літературного екзистенціалізму в Україні, виокремлюють знакові постаті та явища, дають їм оцінку. С. Квіт вважає, що ідеї європейського екзистенціалізму «є актуальні в контексті української культури, коли саме декларування себе українським письменником було одночасно важливим екзистенційним вибором»². Нашу увагу привернула творчість Валерія Шевчука, представника літератури шістдесятників, який, на думку Л. Тарнашинської, «чи не найбільше з-поміж своїх сучасників «увібрав» тенденції розвитку світової літератури та належить до письменників-інтелектуалів філософського спрямування»³. Літературний доробок В. Шевчука неодноразово ставав об'єктом дослідження українських науковців. У бібліографічному покажчику, виданому Державною бібліотекою України для юнацтва до 70-річчя від дня народження автора, нараховується більше як 600 різноманітних праць, присвячених аналізу творчого надбання письменника.

¹ Гайденко П. Экзистенциализм и проблема культуры / П. Гайденко. – М. : Высшая школа, 1963. – С. 47.

² Квіт С. М. Основи герменевтики : навч. посібн. / Сергій Миронович Квіт. – К. : ВД «КМ Академія», 2003. – С. 86.

³ Тарнашинська Л. Б. Художня галактика Валерія Шевчука: Постать сучасного українського письменника на тлі західноєвропейської літератури / Людмила Брониславівна Тарнашинська. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2001. – С. 10.

Приналежність творчості В. Шевчука до літературного екзистенціалізму науково обґрунтовано в розвідках «Боротьба за «автентичну людину» (проза В. Шевчука як віддзеркалення екзистенціалізму)» А. Горнятко-Шумилович, «Художня галактика В. Шевчука» Л. Тарнашинської, «Мотиви екзистенціалізму та абсурду у творах В. Шевчука та М. Осадчого» Р. Багрій, «Поетика української інтелектуальної прози 1960-1990 рр.» Н. Козачук, «Біля вічної ріки, або в пошуках внутрішньої людини» Р. Корогодського та інших. Названі студії доводять екзистенціалістську природу творчості письменника на ідейно-проблематичному та жанрово-стильовому рівнях.

У сучасному українському літературознавстві здійснено низку компаративних досліджень творчості В. Шевчука (Л. Тарнашинська «Паралельна дійсність» у координатах притчі: Вільям Голдінг та Валерій Шевчук» (1999); Н. Городнюк «Знаки необарокової культури у творчості Валерія Шевчука: компаративні аспекти» (2003); Н. Ліщинська «Парадигма зла в сучасному українському, польському й англійському романі (Валерій Шевчук, Стефан Хвін, Вільям Голдінг» (2007); А. Топуз «Жанрова інтерференція у романах Валерія Шевчука та Айріс Мердок» (2010); О. Боднар «Проза Вільяма Фолкнера і Валерія Шевчука : типологічні паралелі, художня своєрідність» (2011)). Проте досі прозу письменника не проаналізовано в типологічному аспекті як споріднене з європейським екзистенціалізмом явище, не виокремлено її художню своєрідність. Доцільним видається зіставлення зі спадщиною англійських романістів екзистенціалістського спрямування – К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок. У творчості названих майстрів слова яскраве відображення знайшли концептуальні ідеї екзистенціалістської парадигми А. Камю та Ж.-П. Сартра – фундаторів названого літературного напрямку в європейському письменстві.

Об'єднання К. Вілсона, В. Голдінга та А. Мердок в одну дослідницьку групу базується на висновках зарубіжних та вітчизняних учених (В. Івашової, С. Кошелева, П. Конраді, А. Матійчак, Б. Спергеон та інших), згідно з якими названі письменники, майстерно поєднавши літературу й філософію, у художній формі представили проблеми та ідеї, що перегукувалися з ученням екзистенціалізму. Спосіб жанрово-структурної організації їхньої прози 50-60-х років розглядається в єдиному руслі роману «філософської тенденції» (В. Івашова), що типологічно споріднений з творами А. Камю та Ж.-П. Сартра. Завдяки мистецьким пошукам К. Вілсона, В. Голдінга та А. Мердок – знакових романістів в окресленому інтерпретаційному полі – англійський літературний екзистенціалізм постає як цілісне явище, що поєднує національну своєрідність та загальноєвропейські тенденції.

Порівняння прози Валерія Шевчука з романами англійських письменників, згідно з теорією Е. Касперського про три різні площини порівнянь у компаративістиці, знаходиться у площині, що передбачає «зіставлення явищ так чи інакше віддалених просторово, як близьких, так і далеких, як синхронних одне до

одного, так і асинхронних, сутністю яких є подолання просторових відстаней, чужості окремих культур і літератур та пошук їхніх структурних відповідностей». ⁴

Актуальність дослідження. Ранні роботи В. Шевчука, а саме «Набережна 12», «Середохрестя», у літературно-критичній думці досі не представлені на належному рівні, незважаючи на зростаючий інтерес українських дослідників до постаті автора, тож вимагають як глибшого контекстуального аналізу, так і вивчення особливостей поетикального вираження світоглядно-естетичного мислення письменника. Певну тенденційність спостерігаємо й стосовно англійських прозаїків: попри велику кількість розвідок, присвячених знаковим романам В. Голдінга та А. Мердок, відповідно «Володар мух» та «Під сіткою», в українському літературознавстві їхнє екзистенціалістське спрямування ще не було об'єктом спеціальних студій. Недостатньо вивченими залишаються романи «Вільне падіння» В. Голдінга та «Одноріг» А. Мердок, а рівень дослідження роману «Паразити свідомості» К. Вілсона у вітчизняному літературознавстві досі перебуває у зародку. Таким чином, різноаспектне типологічне зіставлення творів В. Шевчука, К. Вілсона, В. Голдінга та А. Мердок не лише дасть можливість увиразнити наявні в науці оцінки їхньої творчості, а й допоможе виявити «специфічну близькість» (О. Діма) українського та англійського екзистенціалізму. Порівняльний аналіз творчості В. Шевчука та англійських романістів крізь призму їх співвіднесеності з ідейно-теоретичним наповненням та образною системою прози А. Камю і Ж.-П. Сартра дозволить виявити національно-індивідуальні художні інтерпретації екзистенціалістської парадигми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» на кафедрі світової літератури згідно з плановою науковою роботою над комплексною темою: «Літературний процес і творча індивідуальність письменника: компаративний аспект» (Державний реєстраційний номер 0112U000597). Тема дослідження затверджена вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університету імені Василя Стефаника» (протокол № 9 від 28 вересня 2010 року).

Метою роботи є дослідити екзистенціалістську парадигму прози Валерія Шевчука та романів англійських письменників 50-60-х років (Колін Вілсон, Вільям Голдінг, Айріс Мердок).

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити складові елементи екзистенціалістської парадигми художнього твору;
- проаналізувати передумови виникнення літературного екзистенціалізму в Україні та Англії, його динаміку в просторі та часі;

⁴ Касперський Е. Про теорію компаративістики / Е. Касперський // Література, теорія, методологія / упоряд. і наук. ред. Данути Уліцької. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 534.

- здійснити інтертекстуальну інтерпретацію творів українського та англійських письменників;
- виявити аналогії та контрасти в тлумаченні екзистенціалу «свобода» як домінанти свідомості провідних персонажів прози В. Шевчука, К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок;
- дослідити функціональність фантастики в доробку В. Шевчука та К. Вілсона;
- провести типологічне зіставлення екзистенціалістської притчі В. Шевчука та В. Голдінга.

Об'єктом дисертаційного дослідження є прозові твори В. Шевчука («Набережна 12» (1968), «Середохрестя» (1968), «Мор» (1969), «Птахи з невидимого острова» (1975)), К. Вілсона («Паразити свідомості» (The Mind Parasites (1967)), В. Голдінга («Володар мух» (Lord of the Flies (1954), «Вільне падіння» (Free Fall (1959), та А. Мердок («Під сіткою» (Under the Net (1954), «Одноріг» (The Unicorn (1963).

Предмет дослідження – аналогії та відмінності екзистенціалістської парадигми прози В. Шевчука та англійських романістів на ідейно-тематичному, жанрово-стильовому та образному рівнях.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці українських і зарубіжних теоретиків літератури та компаративістів (М. Бахтіна, В. Будного, Р. Веллека, Л. Грицик, Р. Гром'яка, О. Діми, Д. Дюришина, С. Запетніка, М. Ільницького, Е. Касперського, І. Козлика, Н. Копистянської, Ю. Крістевої, Д. Наливайка, Г. фон Штралена та ін.). У роботі використовуються праці, присвячені філософській теорії екзистенціалізму, зокрема роботи М. Бердяєва, М. Бубера, М. Гайдеггера, С. К'єркегора, А. Камю, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса. Літературний інваріант екзистенціалізму з характерними жанрово-стильовими модифікаціями представлений теоретичними напрацюваннями Т. Денисової, Є. Коссака, Н. Михайловської, С. Павличко, В. Пахаренка, Ж. Ящук. Взяті до уваги окремі положення кордоцентризму Г. Сковороди та П. Юркевича; студії, спрямовані на безпосереднє вивчення українського екзистенціалізму та творчості В. Шевчука, зокрема Р. Багрій, І. Василюшина, О. Галети, А. Горнятко-Шумилович, Н. Городнюк, Н. Козачук, Р. Корогодського, Л. Тарнашинської. Використано літературно-критичні розвідки М. Антонаціо, Л. Байракулової, М. Бредбері, Дж. Бейлі, Н. Жлуктенко, В. Івашової, П. Конрадї, Г. Клименко, А. Матійчак, Л. Мосолової, О. Осипенко та ін., присвячені творчості англійських прозаїків.

Методи дослідження: генетичний, що застосовується для з'ясування походження та еволюції літературного екзистенціалізму; біографічний метод став корисний для роз'яснення певних аспектів світогляду авторів, що знайшло вираження в поезії досліджуваних творів; порівняльно-історичний ліг в основу вивчення споріднених явищ українського та англійського екзистенціалізму з його французьким варіантом, представленим як базовий у формуванні екзистенціалістської парадигми; типологічний – для аналізу формально-змістових аналогій та відмінностей прози В. Шевчука, К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок; метод екзистенціальної інтерпретації тексту використано для характеристики

поєднання теоретичних засад екзистенціалізму з їх практичним втіленням у творах названих письменників; інтертекстуальний аналіз застосовано у процесі розгляду текстів українського та англійських авторів з метою виявлення тенденційної взаємозумовленості, в основі якої лежать літературні та філософські праці Ж.-П. Сартра та А. Камю; герменевтичний підхід забезпечив розкриття і тлумачення прихованих ідейних тез щодо авторської інтерпретації базових екзистенціалістських концептів (свобода, вибір, боротьба, абсурдність тощо).

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше в типологічному аспекті проаналізовано прозові твори В. Шевчука та романи англійських письменників (К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок) крізь призму екзистенціалізму. У роботі здійснено системне дослідження витоків та динаміки розвитку літератури екзистенціалізму в Україні, проаналізовано її ідейно-естетичні модифікації в письменстві Англії. Уперше простежена специфіка реалізації екзистенціалістської парадигми в межах аналізованих творів і способи втілення авторської інтенції в художньому тексті.

Науково-практичне значення результатів дослідження полягає в актуалізації подальшого вивчення особливостей українського та англійського літературного дискурсу ХХ століття з позицій філософії екзистенціалізму, що сприятиме більш об'єктивному висвітленню проблем взаємозв'язку вітчизняної літератури зі світовим духовно-інтелектуальним процесом.

Основні положення роботи можуть бути використані при розробці лекційних і практичних курсів з історії сучасної української та англійської літератури, історії зарубіжної літератури ХХ ст., спецкурсів, спецсеминарів з порівняльного літературознавства, при написанні курсових, дипломних та магістерських робіт.

Апробація результатів дослідження

Результати дослідження апробовані на щорічних звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (2006–2013); XV Міжнародній науковій конференції ім. проф. С. Бураго (Київ, 2006); VII Міжвузівській конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур» (Донецьк, 2009); X Міжнародній науковій конференції молодих учених (Київ, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Художня література і екзистенціальна філософія» (Переяслав-Хмельницький, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції «Українська культура та ментальність: самобутність в умовах глобалізації» (Сімферополь–Ялта, 2013); V Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання філології та методики викладання іноземних мов» (Санкт-Петербург, 2013); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Сучасні дослідження лінгвістики, літературознавства та міжкультурної комунікації» (Івано-Франківськ, 2013).

Публікації. За матеріалами роботи опубліковано 10 статей, з них 9 у фахових виданнях України та 1 у міжнародному фаховому виданні (усі статті одноосібні).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи

становить 189 сторінок, з них 161 сторінка основного тексту. Список літератури налічує 306 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначена мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, з'ясовано теоретичне та практичне значення роботи, окреслено джерельну базу, описано структуру дисертації, подано відомості про апробацію основних результатів дослідження.

Перший розділ «Екзистенціалістська проза: історико-генетичний та типологічний аспекти» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1. **«Екзистенціалістська парадигма романів А. Камю та Ж.-П. Сартра як класичний зразок вираження філософії існування в літературній формі»** подано загальну характеристику класичного варіанта екзистенціалістської прози, представленої творчістю Ж.-П. Сартра та А. Камю як найбільш яскравих виразників філософії існування в літературі. Аналіз знакових творів французьких авторів («Нудота» (1938), «Сторонній» (1942), «Чума» (1947)), здійснений на основі теоретико-методологічних напрацювань Н. Копистянської, В. Марко, Л. Назаревич, Г. фон Штралена та інших, дозволив констатувати, що екзистенціалістська парадигма прози французьких письменників сформована за принципами архітекtonіки класичного філософського роману, а саме: герої – носії філософських поглядів авторів; сюжет та конфлікт підпорядковані вибраним концепціям; змальована дійсність має умовний характер; зображально-виражальні засоби тяжіють до натуралістичності. До сталих складових екзистенціалістської парадигми творів відносимо також зосередженість на конкретному існуванні як формі й способі реалізації особистісного буття в світі; наявність у тексті подій, через які людина опиняється у «межовій ситуації»; обов'язковість принципу художнього контрасту шляхом введення персонажів – виразників різних, часто протилежних точок зору.

Сукупність усіх вищеперелічених ознак, з одного боку, доводить неоднозначність та інтерпретаційну різновекторність літературного екзистенціалізму, а з іншого – виявляє відносну спільність, яка зумовлена наявністю категоріального апарату як об'єкта художнього переосмислення, що дає підстави для аналізу специфіки означеної прози у творчості не лише окремо взятого митця, а й на рівні національної своєрідності.

У підрозділі 1.2. **«Зародження та розвиток екзистенціалістської прози в Україні»** виокремлено та проаналізовано умовні періоди, які відображають загальну картину розвитку українського варіанта літератури буття, визначено місце творчості В. Шевчука в цьому процесі.

На основі існуючих літературознавчих досліджень Ю. Безхутрого, О. Галети, В. Мельника, Н. Михайловської, Г. Токмань, С. Павличко та ін. з'ясовано, що жанрово-композиційна та образна структура творів письменників початку ХХ століття В. Підмогильного («Остап Шаптала» (1921), «Місто» (1927), «Невеличка драма» (1930)), Є. Плужника («Недуга» (1928)), М. Хвильового («Повість про санаторійну зону» (1928)) відзначається глибоким інтелектуально-філософським

наповненням з психологічною домінантою. У ній простежуються традиції екзистенційного філософування, притаманного українському літературному простору кінця XIX століття.

Наступним етапом розвитку української екзистенціалістської прози можна умовно вважати 1945-1948 роки – існування МУРу (Мистецький Український Рух), котрий об'єднав на території Німеччини письменників-емігрантів, що прагнули відродити вільний голос української літератури. Романи членів МУРу «Доктор Серафікус» (написаний 1928-1929; виданий 1947), «Без ґрунту» (1948), «Самотній мандрівник простує по самотній дорозі» (1940) В. Домонтовича, а також «Еней та життя інших» (1948) Ю. Косача підтверджують активну зацікавленість письменників-емігрантів філософією екзистенціалізму. Суттєва відмінність між екзистенціалізмом 20-х років та періоду МУРу полягає в тому, що В. Підмогильний, Є. Плужник та інші вводили ідеї екзистенціалізму інтуїтивно, не стараючись при цьому виокремити філософське підґрунтя своїх творів, тоді як Ю. Косач цілком свідомо не тільки акцентував його основні категорії в ідейному наповненні прози, а й спробував дотримуватись певної структурної схеми побудови твору, за аналогією до «Нудоти» Ж.-П. Сартра.

Відкрите зацікавлення екзистенціалізмом на теренах радянського геополітичного простору спостерігається тільки у 60-х роках, що в Україні знайшло відображення в русі «шістдесятників», до когорти яких входили поети (М. Вінграновський, І. Драч, Л. Костенко, В. Симоненко, І. Світличний, В. Стус та ін.), прозаїки (Є. Гуцало, В. Дрозд, Г. Тютюнник, В. Шевчук, Ю. Щербак та ін.), критики та публіцисти (І. Дзюба, Л. Лук'яненко, Є. Сверстюк та ін.). Основу їхнього світовідчуття можна назвати «песимізмом розуму та оптимізмом волі» (О. Пахльовська). Їм, як і європейським письменникам-екзистенціалістам, було притаманне чітке усвідомлення марності ілюзій, відмова від яких асоціювалась зі свободою та вільним вибором, що виразно простежуємо в творчості В. Шевчука – одного з найяскравіших представників літератури періоду «шістдесятників». Ідеї А. Камю та Ж.-П. Сартра трансформовані в доробку письменника («Набережна 12», «Середохрестя», «Птахи з невидимого острова», «Мор») під особливим кутом зору. Автор знаходить у провідній західній філософській думці відповіді на власні буттєві запитання, не відкидаючи при цьому національної специфіки поставлених проблем. Екзистенціалістська парадигма творів В. Шевчука збагачена унікальними фольклорно-міфологічними компонентами, які надають його оповіді подекуди готичного забарвлення. Художня тканина романів і повістей рясніє великою кількістю образів-символів, в інтерпретаційному полі яких розглядаються одвічні істини життя, смерті, страху тощо. До домінуючих складових екзистенціалістської парадигми письменника належить інтелектуалізм, який поєднує раціональне та ірраціональне в межах сприйняття уявних (сновидіння, марення, спогади) або побутових колізій, формуючи сюжетно-композиційну структуру прози.

У підрозділі 1.3. «Ідейно-естетичні модифікації літературного екзистенціалізму в Англії» досліджено культурно-історичні та філософсько-естетичні чинники трансформації екзистенціалістських концептів у

прозі письменників середини ХХ століття. З'ясовано передумови літературного екзистенціалізму в Англії, сформовані в перші десятиліття минулого століття в творчості письменників-ескейпістів, зокрема В. Вульф, О. Гакслі, Р. Олдінгтона та інших. Торкаючись проблем екзистенційності, ескейпісти досліджують внутрішній світ людини з її переживаннями, страхами та побоюваннями, вдаються до аналізу причин появи таких станів, проте не пропонують рішень. Герої творів «Місіс Делоуей» (1925) В. Вульф, «Прекрасний новий світ» (1932) О. Гакслі, «Смерть героя» (1925) Р. Олдінгтона та ін., позбувшись ілюзій, не змогли побороти тотальне розчарування і пройти крізь стан лімінальності, що зумовлює сприйняття світу таким, яким він є. Вони не розглядають абсурдність буття як його незмінну сутність, а тому не готові його подолати. Мотив самогубства як один з ключових у прозі названих авторів має вузькоспрямований характер, оскільки у їхньому розумінні – це просто кінець, який розглядається як помста суспільним умовам, що його породили.

Порушені на початку ХХ століття проблеми стали об'єктом художнього переосмислення в творчості повоєнного покоління письменників, захопленого морально-етичною та світоглядною концепцією екзистенціалізму. Хоча екзистенціалізм і не можна назвати пануючим світоглядом англійської інтелігенції 40-50-х рр., все ж передумови для його рецепції були: суспільний клімат, відчуження у ньому особистості, влада стандарту, панування над людиною матеріального світу тощо. Спосіб жанрово-структурної організації англійського роману «філософської тенденції», репрезентованого К. Вілсоном, В. Голдінгом та А. Мердок, свідчить про його типологічну спорідненість з прозою А. Камю та Ж.-П. Сартра. Водночас він позначений національною своєрідністю, що дозволило дослідникам (Г. Анікіну, В. Івашовій, Н. Міхальській, А. Саруханяну та ін.) говорити про унікальність літературної версії філософії існування, запропонованої англійськими майстрами пера.

У К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок спостерігається чітко виражена авторська позиція, яка формувалась як на базі національної традиції, так і в результаті критичного переосмислення ключових концепцій французьких екзистенціалістів. Кожен пропонує власне вирішення світоглядно-естетичних завдань, при цьому всіх об'єднує інтенція вказати на нові шляхи виходу за межі абсурдного буття. Так, у А. Мердок спостерігаємо поєднання авантюричних, подекуди детективних сюжетних колізій з глибоким психологічним аналізом внутрішнього буття людини; для В. Голдінга домінуючою є морально-етична складова його притчових творів; К. Вілсон обрав для творчих досліджень безпосередньо людську свідомість, використавши фантастику для обрамлення філософських ідей. Незважаючи на зовнішню несхожість творчих манер письменників, можемо виокремити щонайменше три складові, які формують основу їхньої екзистенціалістської парадигми – це психологізм, інтелектуальність та філософічність. На відміну від своїх попередників (В. Вульф, О. Гакслі, Р. Олдінгтона), автори середини століття створюють героїв-шукачів, які позиціонують себе як неординарні особистості, що готові переосмислити власний досвід та вийти на вищий духовно-інтелектуальний рівень. Для А. Мердок такий

шлях полягав у зміні ставлення до незлагодженості та випадковості зображуваних подій, у В. Голдінга основним є сприйняття та примирення доброго й злого начал у людській особистості, для К. Вілсона ключовим принципом є віра в людину та в необмежені можливості її свідомості.

Другий розділ «Методологічні основи інтерпретації різнонаціональної екзистенціалістської прози» складається з двох підрозділів. У підрозділі 2.1. **«Порівняльно-типологічний аналіз»** висвітлюється сучасний стан методології типологічних студій. Обґрунтовуються підстави для вибору порівняльно-типологічного методу аналізу екзистенціалістської прози українського та англійських письменників середини ХХ століття. Проаналізовано теоретичні міркування І. Неупокоевої, Б. Реїзова, В. Будного, М. Ільницького та інших. У роботі використано класифікацію типологічних аналогій словацького компаративіста Д. Дюришина, які можуть виявлятися у процесі порівняльно-типологічного вивчення літературних явищ, серед них суспільно-типологічні, літературно-типологічні й психологічно-типологічні. У підрозділі 2.2. **«Інтертекстуальний та герменевтичний підходи до тлумачення екзистенціалістських текстів»** проаналізовано внесок Ю. Крістєвої, Р. Барта, М. Джувана, М. Гловінського та ін. у розробку питання теорії інтертекстуальності. Дослідження спирається на методологічні принципи порівняльного літературознавства, запропоновані С. Запетніком, Д. Наливайком та ін., що підтверджують доцільність використання інтертекстуального підходу при проведенні типологічних порівнянь різнонаціональних текстів. У роботі використано надбання науковців у сфері філологічної герменевтики, зокрема Ф. Шлейермахера, В. Дільтея, П. Рікера, які підкреслюють важливість проникнення у підтекстову канву твору для виявлення прихованих авторських інтенцій.

Третій розділ «Герой та дійсність у філософсько-естетичних концепціях В. Шевчука та англійських романістів» присвячено типологічному зіставленню творів українського (В. Шевчук) та англійських письменників (К. Вілсон, В. Голдінг, А. Мердок).

У підрозділі 3.1. **«Екзистенціалістська дійсність прози В. Шевчука, А. Мердок, К. Вілсона крізь призму інтертекстуальності»** здійснено інтертекстуальний аналіз художньої фактури романів «Набережна 12» В. Шевчука, «Під сіткою» А. Мердок та «Паразити свідомості» К. Вілсона, що дозволило розширити традиційні межі сприйняття творів тільки як окремих одиниць літературного процесу. Екзистенціалістська парадигма досліджуваної прози містить два рівносильні вектори тлумачення ідейно-художнього змісту. Перший реалізується в спільних для авторів посиланнях на тексти французьких екзистенціалістів Ж.-П. Сартра та А. Камю, що проявляються у формі ремінісценцій, алюзій, експліцитних та імпліцитних цитацій. Наявні в оповідях внутрішні монологи, спогади, сни, марення містять ґрунтовні трактування ключових екзистенціалістських концептів абсурдності буття, самотності та свободи. Другий вектор спрямований на виявлення відмінностей, які знаходяться в сюжетній, характеротвірній та стильовій площинах. Так, художня дійсність роману «Набережна 12» – це соціально забарвлене тло з індивідуально-авторською

поетикальною любов'ю до рідного краю, де діють рівносильні за ідейним наповненням персонажі. Художня дійсність у романі «Паразити свідомості» представлена як фантастична площина подій. Під уявною боротьбою з «паразитами» маскуються ґрунтовно аргументовані та детально досліджені концепції автора. У романі «Під сіткою» передано пригодницьку сукупність подій, в яких, однак, іронічно-саркастична форма поневіряннь одного героя розглядається як блукання та пошуки індивіда в хаосі буття.

У підрозділі 3.2. «Свобода як домінанта свідомості провідних персонажів у творах В. Шевчука й англійських письменників» розглянуто аналогії та відмінності авторського вираження проблеми свободи як провідного екзистенціалістського концепту у творах «Середохрестя» В. Шевчука, «Паразити свідомості» К. Вілсона, «Вільне падіння» В. Голдінга та «Одноріг» А. Мердок. Екзистенціалістська парадигма названих творів передбачає розгляд концепту «свобода» з урахуванням його ідейно-структурних складових. Для В. Голдінга у «Вільному падінні» ключовою є проблема втрати свободи, яку автор моделює на рівні особистісних переживань окремого персонажа та, використовуючи ретроспективний підхід до відтворення подій, демонструє його внутрішнє балансування між свободою та несвободою.

Принцип ретроспективи, що з реального часу, в якому перебуває герой, переносить його в дитинство, спостерігаємо в творі «Середохрестя» В. Шевчука. Спогади допомагають Михайлові знайти пояснення проблем, які хвилюють його сьогодні. Проте в українського автора домінуючу позицію займає зовнішній компонент, що лежить поза межами структури літературного твору – перебування у тоталітарній державі. У «Середохресті» проблема свободи подана як протистояння, яке веде до суспільного неприйняття та ізоляції, демонструючи настрої та реалії тогочасного радянського суспільства. Для автора «Паразитів свідомості» проблема свободи полягає в спроможності людини осягнути свій внутрішній світ, подолати звичку повсякденного життя та звернути увагу на ментально-інтелектуальні сили, які здатні побороти страх перед викриттям нових обривів буття, що здебільшого є неосяжними для звичайних людей.

Готична тематика роману «Одноріг» дозволила А. Мердок відмежуватись від соціально значущої проблематики та повністю зосередитись на опрацюванні філософських понять. Для авторки свобода – абстрактне поняття, яке зводиться до звільнення індивіда від будь-яких впливів та формування власних морально-етичних принципів, що створюють буттєвий фундамент і допомагають подолати абсурдну дійсність.

Незважаючи на різноплановість підходу до трактувань проблем свободи, важливо те, що основним виразником цього поняття як екзистенціалістського концепту виступають герої-протагоністи. Відмінність між ними полягає в соціальному походженні та професійно-суспільній реалізації (Михайло в «Середохресті» – студент, виходець з бідної сільської родини, Меріан у романі «Одноріг» – освічена дівчина у ролі компаньйонки, Остін з «Паразитів свідомості» – науковець-археолог, Сем у «Вільному падінні» – відомий художник). Натомість

усі є глибокими аналітиками власного життя й оточуючої дійсності, інтелектуалами з глибоким розумінням вищих матерій у сфері мистецтва та філософії.

У підрозділі 3.3. **«Художня деталь – дієвий засіб розкодування екзистенціалістських текстів»** здійснено аналіз художньої деталі на основі теоретичних напрацювань С. Добіна, Ю. Кузнецова, В. Скобелева, Л. Чернець та інших. У творах «Набережна 12», «Середохрестя» В. Шевчука, «Паразити свідомості» К. Вілсона, «Вільне падіння» В. Голдінга, «Під сіткою», «Одноріг» А. Мердок наявні наскрізні та одномоментні деталі, серед яких найбільш промовистими є портретні, пейзажні, інтер'єрні, іронічні та деталі-символи. У кожному окремому випадку деталь поглиблює умовність та абсурдність зображеної в текстах дійсності, вказує на сферу особливої зацікавленості авторів, скеровуючи увагу в потрібному напрямку. Якщо в романі К. Вілсона вона служить інструментом для поглиблення інтелектуально-філософських концепцій, у В. Голдінга демонструє заплутаність внутрішніх поневірянь героя, а в А. Мердок підсилює трагікомічність ситуації, то у В. Шевчука акцентує стан трагічно-безвихідної ситуації, зумовленої суспільно-політичними чинниками.

Четвертий розділ «Жанрові інваріанти творів В. Шевчука, К. Вілсона та В. Голдінга» присвячено типологічному зіставленню творів «Мор» В. Шевчука та «Паразити свідомості» К. Вілсона, а також «Птахи з невидимого острова» В. Шевчука та «Володар мух» В. Голдінга, що сприяло виразненню видозмін екзистенціалістської парадигми їхніх творів.

У підрозділі 4.1. **«Функціональність фантастики в художній структурі прози В. Шевчука та К. Вілсона»** досліджується функціональність фантастичних елементів, їхня роль у художній реалізації екзистенціалістських концепцій у творах «Мор» В. Шевчука та «Паразити свідомості» К. Вілсона. Доведено, що фантастичне як важливий структурний компонент наративів проектує ідейні шукання авторів у площину зіткнення свідомого та підсвідомого буття, дає змогу глибше дослідити протиріччя людських прагнень. Для кожного притаманний специфічний часо-просторовий вектор сюжетних колізій: «Мор» – зіставлення історичних подій з містичним переміщенням душ, «Паразити свідомості» – поєднання подорожей у часі з телекінезом. Спільним у В. Шевчука та К. Вілсона є те, що обидва автори вводять типологічно споріднені в своїй руйнівній силі символи «паразитів» та «мору», пропонуючи співзвучні вирішення проблеми порятунку людини. Для англійського письменника вихід полягає в дослідженні внутрішніх сил індивіда, його інтелекту, а для українського – першочерговим є віра та любов, як невід'ємні атрибути людської сутності.

У підрозділі 4.2. **«Екзистенціалістська притча В. Шевчука та В. Голдінга»** здійснено компаративний аналіз творів «Птахи з невидимого острова» В. Шевчука та «Володар мух» В. Голдінга. Обидва письменники в рамках екзистенціалістської парадигми вирішують проблему одвічної боротьби злого та доброго начал у душі людини. Обравши форму притчі та послуговуючись її моралізуючим спрямуванням, автори поміщають персонажів у чужорідне середовище (у В. Шевчука – замок-держжава, у В. Голдінга – острів). Моделювання межових ситуацій в незвичних обставинах покликане підкреслити складність вибору, перед яким опиняються

герої. Образна система творів, особливості характеротворення, увиразнюючи авторську концепцію буття, відрізняються відповідно до специфіки мислення та індивідуального стилю прозаїків. Так, В. Шевчук акцентує увагу на історично-культурній пам'яті та духовних цінностях українського народу, відтворює національний колорит, який постає вмістилищем і носієм колективного підсвідомого роду й нації. В. Голдінг у «Володарі Мух», змальовуючи підлітків – типових представників англійського суспільства, висловлює занепокоєння з приводу наслідків цивілізації, яка робить людство «сліпим», знищуючи споконвічні істини.

У **висновках** на основі аналізу типологічно споріднених за формою і внутрішньою структурою творів екзистенціалістського спрямування української та англійської літератури зроблені такі узагальнення:

1. За основу дослідження взято поняття парадигми як моделі з певним набором складових, притаманних окремо взятому жанровому різновиду творів. Враховуючи напрацювання Н. Копистянської, В. Марка та інших, де поняття жанру характеризується як гнучка, позбавлена монолітності система, було визначено відносно сталі структурні компоненти екзистенціалістської прози як окремої одиниці літературного простору. Базовим матеріалом відбору стали формо-змістові ознаки творів Ж.-П. Сартра та А. Камю, у яких злиття філософії та літератури набуло єдності. Тексти містять класичні елементи філософсько-інтелектуального роману, де герої виступають носіями певних доктрин, сюжетно-конфліктна лінія творів спроектована згідно з авторськими ідейними концепціями, змальована дійсність має умовний характер, зображально-виражальні засоби тяжіють до натуралістичності. Обов'язковими складовими екзистенціалістської парадигми, окрім вищенаведених, є наявність «межових ситуацій», присутність контрастно-опозиційних персонажів, які демонструють різновекторні підходи до сприйняття дійсності, наративна зосередженість на окремому існуванні провідного персонажа обумовлена концептуально-протилежним трактуванням проблем свободи, вибору та хаосу буття, що у композиційному плані реалізується у формі щоденника, спогадів, снів, внутрішніх монологів.

2. Застосування сучасних методологічних здобутків порівняльного літературознавства, представлених у теоретичних працях В. Будного, Д. Дюришина, М. Ільницького, С. Запетніка, Е. Касперського, Д. Наливайка та ін., дозволило цілісно використати типологічний, порівняльно-історичний, інтертекстуальний, герменевтичний методи, що сприяло виявленню суспільних, літературних, психологічних аналогій (відмінностей) художніх світів В. Шевчука, К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок.

3. Витоки екзистенціалістської прози України та Англії сягають початку ХХ століття, періоду входження обох літератур у фазу зрілого модернізму, що супроводжувалось світоглядно-філософськими та естетичними змінами. Проте динаміка цього процесу в кожній з країн має національну специфіку. У творчості українських прозаїків початку ХХ століття, зокрема В. Домонтовича, В. Підмогильного, Є. Плужника, М. Хвильового, екзистенціалістська складова простежується послідовно та сублімує екзистенціальний тип філософування, започаткований ще Г. Сковородою. Текстуальний аналіз прози названих авторів,

підкріплений теоретичними положеннями таких провідних вітчизняних науковців у цій галузі, як І. Василюшин, М. Гірняк, О. Галета, В. Мельник, С. Павличко, Л. Тарнашинська, підтвердив однаковість висновків про приналежність творів до типологічного ряду екзистенціалістської літератури.

4. Зародки літературного екзистенціалізму в Англії виявлені у творчості письменників початку ХХ століття, зокрема у прозі В. Вульф, О. Гакслі, Р. Олдінгтона, які представили проблему людини з усіма дотичними компонентами страждання, любові, втрати крізь призму відверто індивідуального суб'єктивізму без романтичних віянь. Літературу Англії цього періоду характеризує ескейпічно-суїцидна домінанта, яка, виключаючи можливість подолання стану лімінальності, дозволяє говорити лише про передекзистенціалістські пошуки авторів на рівні переживань героїв абсурдної дійсності.

5. Схематично можемо розцінювати розвиток окресленої прози в Україні як такий, що пройшов три етапи, де перший – це інтуїтивно-екзистенціалістська творчість письменників 20-х років, другий – емігрантська проза Ю. Косача та В. Домонтовича 40-х років, третій етап розвитку датується 60-ми роками та позначений діяльністю письменників-шістдесятників, до когорта яких входив В. Шевчук.

6. Англійський літературний екзистенціалізм не має поетапного розвитку та представлений творчістю письменників філософського спрямування, серед яких К. Вілсон, В. Голдінг, А. Мердок. Адаптувавши ідеї Ж.-П. Сартра та А. Камю і продовживши оповідні традиції модернізму 20-х років, вони запропонували жанрово-структурну модель, у межах якої герой розцінює стан лімінальності не як кінець, а новий виток пошуку. Бажання втекти, сховатись чи звільнитись нівелюється прийняттям абсурдності існування у всіх її соціальних та особистісних проявах.

7. Знакові твори в доробку В. Шевчука («Набережна 12»), К. Вілсона («Паразити свідомості»), А. Мердок («Під сіткою») трансформують екзистенціалістську парадигму, представлену Ж.-П. Сартром та А. Камю, на рівні ідейного сприймання та композиційного структурування. Інтертекстуальний підхід до інтерпретації дійсності в згаданих нарративах демонструє безпосереднє використання авторами поняттєво-ідейної бази, художньо вираженої у формі алюзій, ремінісценцій, цитувань тощо. В. Шевчук для обрамлення власних світоглядних позицій обирає соціально обумовлену модель твору, у якій фігурують реальні люди з повсякденними проблемами, втілюючи на підтекстовому рівні екзистенціалістські ідеї стосовно місця людини в абсурдному світі, а також свободи вибору цього місця, що в умовах тоталітарного режиму були вираженням духу нескореності в протистоянні зовнішнім та внутрішнім чинникам морального занепаду.

У романі «Під сіткою» А. Мердок, вступаючи в полеміку з низкою постулатів Ж.-П. Сартра, вдається до пародійного обігрування на рівні сюжетно-композиційної побудови роману «Нудота» у формі пригодницько-іронічної нашарованості сюжетних подій, що надає пошукам її героїв, на відміну від невротичних блукань сартрівського Рокантена, невимушеності та зовнішньої легкості. Для К. Вілсона

роман «Паразити свідомості» – це символічне місце боротьби інваріантних доктрин «старого» та «нового» екзистенціалізму Під ширмою фантастичних перипетій твору приховане авторське філософське світосприйняття, що має претензійно оптимістичне спрямування як альтернатива до поглядів французьких мислителів.

8. Свобода як одне з ключових понять екзистенціалізму у творах В. Шевчука («Середохрестя»), К. Вілсона («Паразити свідомості»), В. Голдінга («Вільне падіння») та А. Мердок («Одноріг») визначає характеротворчі ознаки головних героїв. Автори через вчинки, роздуми та рефлексії персонажів щодо проблем буття розглядають різноаспектні складові поняттєвого концепту свобода. У хаотичному поєднанні сюжетних колізій роману «Одноріг» свобода як важливий філософський постулат має граничні межі, що визначаються моральністю та обумовлюють звільнення від чужорідних впливів. Для протагоніста твору В. Шевчука свобода не предмет філософських міркувань, а безпосередня запорака життя. У «Середохресті» вільний вибір асоціюється з вільнодумством, що дозволяє розкритися внутрішнім силам, але провокує зречення від загальноприйнятих колективних норм суспільства. «Вільне падіння» у формі нарративного щоденника демонструє шлях внутрішнього самозречення людини, для якої питання втрати свободи стало життєво необхідною істиною, за якою слідує пізнання власного моменту духовного падіння.

Поняття свободи у «Паразитах свідомості» проектується як оманливо-ілюзорна незалежність індивіда, який або сліпо підкорюється рутині, або слугує інструментом для виконання чужої волі. В обох випадках кінцевим результатом буде самознищення. У порівнянні з героями В. Шевчука («Набережна 12», «Середохрестя») персонажі творів англійських письменників, позначені схематичністю та однобічністю, є втіленням певної доктрини. У цьому плані характери українського автора більш багатогранні та завуальовані, що створює ширше інтерпретаційне поле для дослідження.

9. Художня деталь як засіб увиразнення знакових екзистенціалістських постулатів свободи, сенсу та абсурдності існування поряд з філософсько-ментальним компонентом символічності окремо обраних предметів, сприяла збагаченню стилю авторів. Якщо у В. Шевчука зображально-виражальні засоби опoетизованості тяжіють до метафоричності, то в англійських письменників вони підкреслено лаконічні та стримані. В аналізованих творах українського автора домінуючу позицію займають наскрізні деталі-символи, що формують загальне інтонаційне звучання, у романах англійців переважають одномоментні предметні деталі, які беруть на себе або роль символу, або слугують додатковим індикатором для характеристики відповідної сюжетної лінії.

10. Екзистенціалістська парадигма жанрово різноманітних творів В. Шевчука, К. Вілсона та В. Голдінга трансформується з урахуванням особливостей визначеного жанру. Використання фантастики в творах «Паразити свідомості» та «Мор» розширило межі розуміння екзистенціалістських концептів. Увівши в роман поняття «паразити свідомості», К. Вілсон продовжив філософські роздуми, започатковані в теоретичній книзі «Вступ до нового екзистенціалізму», та переосмислив екзистенціалістсько-песимістичну налаштованість у питанні цінності

буття, вбачаючи вихід у дослідженні інтелектуально-підсвідомих можливостей людини.

В. Шевчук, обравши для алегоричного трактування занепаду людської душі символ всепоглинаючого моря, запропонував вирішення питання двобою темних та світлих сил людської свідомості шляхом зміни акцентів протистояння в бік самопожертви, любові та надії. Фантастичні декорації в англійського письменника слугують ключовим сюжетнотворчим важелем, що зумовлено його власними науковими інтересами, зокрема обізнаністю в галузі астрономії й фізики, а також бажанням осучаснити філософію та надати їй захоплюючої форми. У В. Шевчука синтез фантастичного та філософського більш гармонійний, оповідна структура в художньому плані демонструє органічну цілісність, оскільки жоден з названих аспектів не домінує над літературним. У творах «Птахи з невидимого острова» В. Шевчука та «Володар мух» В. Голдінга ключову роль відіграє притчево-моралізуючий компонент, за допомогою якого викристалізовується етичне протистояння доброго та злого начал у внутрішньому бутті людини, що, відповідно, передбачає зосередженість на існуванні протагоністів з урахуванням пороговості створених ситуацій, за якими слідує вибір деструктивної чи оновлюючої моделі поведінки.

Таким чином, проза В. Шевчука та англійських письменників синтезує запропоновані Ж.-П. Сартром та А. Камю екзистенціалістські парадигми, демонструє різний рівень модифікації ідейних та структурно-композиційних компонентів. Це свідчить про формування у творчості кожного митця самобутньої інтерпретаційної моделі філософії буття. Завдяки своєрідності творчої манери українського письменника, що характеризується універсальністю вибраних художніх форм, літературний екзистенціалізм в Україні постає як самобутнє та довершене явище.

Загалом спільними художніми характеристиками для українського та англійських письменників є обране ними поняттєве поле екзистенціалістської філософії. І у В. Шевчука, і в англійських романістів спостерігаємо ідейно-композиційну парадигму, спроектовану в межах французького варіанта екзистенціалізму, проте з видимою трансформацією в бік обнадійливого звучання. Метаморфози, запропоновані авторами, об'єднує спільне – віра в людину та в її внутрішні сили як єдино можливий спосіб порятунку від хаосу буття. На відміну від творів В. Шевчука, у романах К. Вілсона, В. Голдінга та А. Мердок немає соціально мотивованих тем, тоді як в українського письменника прочитується особистісна незгода з існуючим режимом тоталітарного панування. Інакше кажучи, екзистенціалізм для англійських письменників – це цікава доктрина, яка інтерпретувалась ними з урахуванням особистісного світогляду, для В. Шевчука положення екзистенціалізму були органічною необхідністю, що відповідала нонконформістській та кордоцентристській налаштованості автора.

Представлене на розгляд дослідження не претендує на універсальність та вичерпність, навпаки – виявляє широке коло актуальних проблем, що стосуються як більшої кількості творів та авторів, так і більш детального текстуального аналізу.

Основний зміст дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Малишівська І. В. Функціонування іронії у художньому тексті / І. В. Малишівська // Мова і культура. – К., 2007. – Вип. 9, т. III (91). – С. 223–228.
2. Малишівська І. В. Українська екзистенціальна проза у європейському контексті / І. В. Малишівська // Актуальні проблеми слов'янської філології. – Бердянськ, 2009. – Вип. XXI. – С. 492–501.
3. Малишівська І. В. Твір Жана-Поля Сартра «Нудота» як філософський роман / І. В. Малишівська // Мова і культура. – К., 2009. Вип.11, т. X (122). – С. 271–277.
4. Малишівська І. В. Типологічне зіставлення художнього функціонування деталі у романах Айріс Мердок «Під сіткою» та Валерія Шевчука «Набережна 12» / І. В. Малишівська // Історико-літературний журнал. – Одеса, 2010. – Вип. 18. – С. 363–371.
5. Малишівська І. В. Інтертекстуальне прочитання роману В. Шевчука «Набережна 12» / І. В. Малишівська // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Філологія. – Івано-Франківськ, 2009–2010. – Вип. 23–24. – С. 44–49.
6. Малишівська І. В. Інтертекстуальний діалог: Айріс Мердок «Під сіткою» та Жан-Поль Сартр «Нудота» / І. В. Малишівська // Літературознавчі обрії : матеріали X наукової конференції молодих учених. – К., 2010. – Вип. 16. – С. 240–244.
7. Малишівська І. В. Притча в екзистенціалістській площині творів В. Шевчука та В. Голдінга / І. В. Малишівська // Теоретична і дидактична філологія. – К., 2011. – Вип. 9. – С. 234–244.
8. Малишівська І. В. Фантастичне у творах К. Вілсона та В. Шевчука / І. В. Малишівська // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Ужгород, 2011. – Вип. 16. – С. 184–187.
9. Малишівська І. В. Трансформація екзистенціалістських концепцій Ж.-П. Сартра та А. Камю у творчості англійських письменників середини ХХ століття (А. Мердок, В. Голдінг, К. Вілсон) / І. В. Малишівська // Наукові Записки. Серія «Філологічна». – Острог, 2012. – Вип. 27. – С. 220–222.
10. Малышиевская И. В. Предпосылки возникновения экзистенциалистской прозы в Англии / И. В. Малышиевская // Наука и искусство: вопросы филологии искусствоведения и культурологии. – Новосибирск, 2013. Часть II. – С. 135–140.

АНОТАЦІЯ

Малишівська І. В. Проза Валерія Шевчука й англійський роман 50-60рр. ХХ сс.: екзистенціалістська парадигма. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Дніпропетровський

національний університет імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, 2013.

Дисертацію присвячено аналізу творчості В. Шевчука в компаративному зіставленні з англійською філософсько-інтелектуальною романістикою 50-60-х років ХХ століття, представленою творчістю К. Вілсона, В. Голдінга, А. Мердок. На основі вивчення знакових творів Ж.-П. Сартра та А. Камю визначено складові жанрово-композиційної парадигми екзистенціалістської прози. Під цим кутом зору простежено ідейно-естетичні витoki та етапи становлення літературного екзистенціалізму в Україні та Англії. У результаті типологічного зіставлення виокремлено спільні та відмінні риси художнього вираження екзистенціалістських постулатів у творчості В. Шевчука та англійських письменників. Увагу зосереджено на проблемі героя та дійсності як концептуальній у руслі філософії буття, визначено жанрові інваріанти прози, у рамках яких втілено авторське бачення свободи вибору. У дисертації доведено спорідненість творів українського та англійських письменників, виявлені відмінності є свідченням індивідуальної манери кожного, сформованої у відповідному соціумі.

Ключові слова: екзистенціалізм, екзистенціалістський, парадигма, абсурд, свобода, межова ситуація.

АННОТАЦІЯ

Малышевская И. В. Проза Валерия Шевчука и английский роман 50-60 гг. XX века : экзистенциалистская парадигма. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара Министерства образования и науки Украины, Днепропетровск, 2013.

Диссертация посвящена анализу творчества В. Шевчука в компаративном сопоставлении с английской философско-интеллектуальной романistikой 50-60-х годов ХХ века, представленной творчеством К. Уилсона, В. Голдинга, А. Мердок. В результате изучения знаковых произведений Ж.-П. Сартра и А. Камю определены составляющие жанрово-композиционной парадигмы экзистенциалистской прозы. Под этим углом зрения прослеживаются идейно-эстетические истоки и этапы становления литературного экзистенциализма в Украине и Англии. Вследствии типологического сопоставления выделены общие и отличительные черты художественного выражения экзистенциалистских постулатов в творчестве В. Шевчука и английских писателей. Внимание сосредоточено на проблеме героя и действительности как концептуальной в русле философии бытия, определены жанровые инварианты прозы, в рамках которых воплощено авторское видение свободы выбора. В диссертации выявлены общие и отличные черты произведений украинского и английских писателей, последние из которых являются свидетельством индивидуальной манеры каждого, сформированной в соответствующем социуме.

Ключевые слова: экзистенциализм, экзистенциалистский, парадигма, абсурд, свобода, пограничная ситуация.

SUMMARY

Malyshivska I. V. Prose by Valeriy Shevchuk and the English novel of the 50-60 of the XX c.: Existentialist paradigm. – Manuscript.

Thesis submitted for the Candidate Degree in Philology. Speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Dnipropetrovsk, 2013.

The dissertation is devoted to analyzing the works by Valeriy Shevchuk and their correlation with the English philosophical prose of the 1960's authored by Colin Wilson, William Golding, Iris Murdoch in terms of comparative studies. The constituents of genre and compositional paradigm of existentialist prose have been defined on the ground of investigating into basic conceptions used by Jean-Paul Sartre in his fundamental writings. The texts contain the principal elements of philosophical novel where the characters represent certain doctrines, the plot and the collision are formed according to the author's ideology, the reality depicted is factitious, means of description and expressing tend to naturalism.

Apart from the above mentioned, other compulsory constituents of the existentialist paradigm are as follows: the situations that make the character face a vital choice; the characters that are radically opponent to the protagonist, which is aimed at demonstrating different approaches to perceiving the reality: either as absurd reality and, consequently, reacting to this fact, or as limited social structure that makes the personality conform; the narration is concentrated on the existence of the protagonist and is realized through inner monologues, dreams, diaries, reminiscences. This fact is due to the conceptually opposite interpretations of freedom, choice and chaos of being. From this perspective the aesthetic sources and stages of establishment of Ukrainian and English existentialism have been identified. Briefly, the development of Ukrainian existentialist prose makes three stages, the first one being the intuitive searches of the writers of the 1920's, the second characterized by Iurii Kosach's and Viktor Domontovych's emigrant prose of the 40's and developing simultaneously with the growing popularity of the new philosophic trend in Europe; the third stage marked by the works of the so called Shistdesyatnyky (the Sixties), including Valeriy Shevchuk.

The English existentialism does not have distinct stages of development and has Colin Wilson, William Golding, Iris Murdoch as its representatives. They remodeled Sartre's and Kamu's conceptions and modernistic narrative traditions of the 1920's. The result was a new type of novel, where the protagonist considers the state of liminality to be the beginning not the end of the search. Desire to escape, to hide, or to get free is replaced

by the acceptance of the absurdity that characterizes the reality in all its social and personal aspects.

The typological juxtaposition gives the possibility to denote the common and different features of reflecting the existentialist postulates in Valeriy Shevchuk's and his English contemporaries' literature. The focus is placed on the problem of protagonist and reality. This issue is considered essential in terms of philosophy of existence. Also, genre specifications of this kind of prose that frame the author's view of freedom of choice have been defined. The dissertation research proves the consanguinity of the two literatures, and showed the divergences originating from the individual style and social conditions of each of the authors. Unlike Valeriy Shevchuk's, Colin Wilson's, William Golding's and Iris Murdoch's novels lack social motives. The Ukrainian writer, Valeriy Shevchuk expresses his personal disagreement with the totalitarian regime. In other words, for the English writers existentialism was just a new and interesting trend that was to be interpreted through their personalities. For Valeriy Shevchuk, these principles were a mere necessity, the only instrument to express the author's views based on cordocentrism and nonconformism.

Key words: existentialism, existentialist, paradigm, absurd, freedom, limit situations.